

پوهنتون اسلام
پوهنځی شرعيات و قانون
پروگرام ماستري فقه و قانون

جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتون های خصوصی

جنون و آثار آن در رفع مسؤولیت جزایی

(مطالعه مقایسوی در شریعت و قانون)

(رساله ماستری)

محصله : زلیخا (فضلی)

استاد رهنما: دوکتور محمد یونس (ابراهیمی)

سال: 1399 هـ ش - 1442 هـ ق .

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتون های خصوصی

جنون و آثار آن در رفع مسؤولیت جزایی

(مطالعه مقایسوی در شریعت و قانون)

(رساله ماستری)

محقق: زلیخا (فضلی)

استاد رهنما: دوکتور محمد یونس (ابراهیمی)

سال: 1399 هـ ش - 1442 هـ ق.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپیارتمنت فقه و قانون

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترمه زلیخا بنت میر گل محمد: ID: 301-96-MSF-SH محصل دور پنجم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: جنون و آثار آن در رفع مسنولیت جزایی به روز سه شنبه تاریخ ۱۳/۱۳/۱۳۹۸ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۶ (نمره به عدد) هشتاد و دو (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور رفیع الله عطاء	عضو هیات	
۲	دکتور عبدالله حقیار	عضو هیات	
۳	دکتور محمد یونس ابراهیمی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... آمر بورده ماستری

خلاصه بحث

جنون در عصر حاضر، یکی از عمده ترین امراض روانی به شمار می رود. فقهای چهار گانه اهل سنت نظریات مختلف در رابطه به جنون دارند و در رابطه به این که جنون بر رفع مسئولیت جزایی تأثیر دارد یا خیر، میان شان اختلاف نظرها وجود دارد. مسئولیت جزایی به معنای اینست که شخص را به دلیل ارتکاب رفتاری که قانون گذار آن را جرم می داند و آثار و پیامد های نا مطلوبی دارد، در برابر مقامات قضایی ملزم به پاسخگویی بدانیم. یعنی انجام یک جرم برای فرد مسئولیت ایجاد می نماید. مطابق قانون، مسئولیت جزایی زمانی محقق می شود که فرد در حین ارتکاب جرم، عاقل، بالغ و مختار باشد. در واقع اگر مرتکب عقل، بلوغ و اختیار نداشته باشد، برای او مسئولیت جزایی ایجاد نمی شود.

زمانی که فردی جرمی را مرتکب می شود در واقع مسئول عمل خود است و بر طبق قانون هر فعل یا ترک فعلی که بر طبق قانون جرم است دارای مجازات است و فرد نباید مرتکب شود و در صورت ارتکاب بر اساس قانون مجازات می شود. اما گاهی برخی افراد فاقد مسئولیت جزایی هستند به عبارت دیگر در واقع وجود برخی خصوصیت ها، از موانع مسئولیت جزایی است مانند افراد محجور مانند: صغیر، دیوانه، مستی و خواب الودگی و غیره که اگر فرد مرتکب دارای هر یک از این موارد باشد یا موجب توقف رسیدگی یا توقف از اجرای حکم یا تخفیف مجازات وی شود. اما با توجه به این موضوع که ممکن است فردی در سلامت عقلی کامل باشد اما در هر مرحله از پروسه محاکماتی دیوانه یا مجنون شود در این صورت قانونگذار در خصوص تصمیماتی که باید در هر مرحله از مراحل محاکماتی که در هنگام بروز جنون اتخاذ شود مواردی را بیان کرده است.

در انجام این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی و در جمع آوری اطلاعات آن بیشتر از روش کتابخانه یی استفاده شده است. در نتیجه باید گفت که جنون یک بیماری است که در آن افراد نمی توانند به وضاحت روابطی را که زندگی اجتماعی بر اساس آن استوار است؛ و این که اقدامات آنها بر افراد دیگر چه تأثیر می گذارد، درک کنند. علاوه بر آن، مسئولیت جزایی زمانی بوجود می آید که شخص دارای عقل، بلوغ و اختیار باشد. جنون یکی از عوامل رفع مسئولیت جزایی بوده و تأثیر عمده در راستای تطبیق مجازات و میزان مسئولیت جزایی شخص دارد.

واژگان کلیدی: جنون، مسئولیت جزایی، میزان مسئولیت جزایی، نظام جزایی.

فهرست موضوعات

صفحات

عناوين

.....	مقدمه
1.....	معرفی
.....	موضوع
2.....	اهمیت
.....	موضوع
3.....	اسباب اختیار
.....	موضوع
3.....	سوالات
.....	تحقیق
4.....	سوال
.....	اصلی
4.....	سوال
.....	فرعی
4.....	پیشینه
.....	تحقیق
4.....	مواد و روش
.....	تحقیق
5.....	اهداف
.....	تحقیق

.....
5.....
مشکلات تحقیق (محدودیت های تحقیق)

.....
5.....
خط و پلان تحقیق

.....
5.....

فصل اول

مفاهیم و کلیات

مبحث اول:

مفاهیم

.....
6.....

مطلب اول: مفهوم

جنون

.....
6.....

مطلب دوم: مفهوم مسئولیت

جزایی

.....
7.....

مطلب سوم: مفاهیم مختلف

مسئولیت

.....
8.....

مطلب چهارم: مفهوم

جرم

.....
9.....

مطلب پنجم: مفهوم

مجازات

.....
11.....

مبحث دوم: تاریخچه جنون، اساس مسئولیت جزایی و انواع

.....
12.....
مجازات

مطلب اول: تاریخچه جنون در قوانین

جزایی.....

12.....

مطلب دوم: تاریخچه مسئولیت

جزایی.....

14.....

مطلب سوم: اساس و مبنای مسئولیت

جزایی.....

16.....

مطلب چهارم: حکمت و فلسفه

مجازات.....

19.....

مطلب پنجم: توجیحات مختلف

مجازات.....

23.....

مطلب ششم: اصول اساسی مجازات در

اسلام.....

25.....

مطلب هفتم: اصول حاکم بر مجازات از دید

قانون.....

27.....

مطلب هشتم: انواع مجازات از منظر شریعت اسلامی و

قانون.....

30.....

فصل دوم

دعوای جزایی و عوامل رفع مسئولیت جزایی

مبحث اول: بررسی دعوای جزایی و ادله اثبات

آن.....

34.....

مطلب اول: تعریف دعوای

جزایی.....

.....

34

مطلب دوم: ارکان دعوای

جزایی.....

.....
36..

مطلب سوم: شروط دعوای

جزایی.....

.....

36

مطلب چهارم: ادله اثبات

دعوی.....

.....

38.....

مبحث دوم: عوامل رفع مسئولیت جزایی از منظر فقه و

قانون.....

50..

مطلب اول: اسباب طبیعی رفع مسئولیت

جزایی.....

.....

51.....

مطلب دوم: عوامل اکتسابی رفع مسئولیت

جزایی.....

.....

61.....

فصل سوم

جنون و آثار آن در رفع مسئولیت جزایی از منظر شریعت و قانون

مبحث اول: جنون و آثار آن در رفع مسئولیت جزایی از منظر

شریعت.....

73.....

مطلب اول: اشکال و انواع

جنون.....

.....

74.

مطلب دوم: جنبه های فقهی

جنون.....

.....

74

مطلب سوم: مفاهیم انتزاعی جنون در تقابل با

عقل.....

.....

75.....

.....	مطلب چهارم: ضرورت تعیین گستره مفهوم جنون
77
.....	مطلب پنجم: گستره جنون و رده بندی انواع آن
77
.....	مطلب ششم: تقسیمات جنون
.....
79
.....	مطلب هفتم: آثار جنون در شریعت اسلامی
81
.....	مطلب هشتم: مجنون تعزیر می شود یا خیر
82
.....	مبحث دوم: جنون و آثار آن در رفع مسئولیت جزایی از منظر قانون
83
.....	مطلب اول: انواع جنون در قانون
.....
83
.....	مطلب دوم: حالات جنون در قانون
.....
84
.....	مطلب سوم: مسئول تشخیص جنون
90
.....	مطلب چهارم: علل و عوامل بیماری های روانی
90
.....	مطلب پنجم: مجرمین اختلالات روانی
92
.....	نتیجه گیری

.....
95.....
.....	پیشنهادات.....
.....
97.....
.....	فهرست آیات های
.....	قرآنی.....
.....
.....	98.....
.....	فهرست
.....	احادیث.....
.....
.....	99.....
.....	مراجع و
.....	مصادر.....
.....
.....	100.....

نتیجه گیری

1- با توجه به اینکه جرم یک پدیده تازه و نو بنیاد نبوده، از گذشته های دور و آوان زندگی بشر وجود داشته اما نوعیت اجرائی جرم نظر به گذشت زمان و طی اعصار گوناگون نسبت به جوامع مختلف از هم متفاوت بوده و امروز شکل متکامل و پیشرفته تر را بخود گرفته و البته در ارتکاب جرم عوامل مختلف روانی، اجتماعی، محیطی و فردی و بیولوژیک نقش اساسی و کلیدی را بخود گرفته است، چه این پدیده ها باعث سوق دادن انسان بسوی جرم یعنی آنچه که وجدان آدمی از آن گریز دارد گردیده است. طبیعت و وجدان انسانی بنا بر این نهفته تا خود بر چوکی عدل و انصاف نشسته از تمام پدیده های مخالف سرشت آدمی و آنچه که با صلح و صلاح جامعه در تضاد است بیرهیز دو دیگران را به نظم و عدالت و اعمال حسنه دعوت نماید و حتی اگر شخصی یک عمل سرقت را انجام بدهد، وقتیکه به او سارق گفته شود، احساسات درونی او جریحه دار شده و عکس العمل شدید از خود نشان میدهد و هیچگاه یک سارق، زانی و قاتل نمی گوید که من سارق و زانی و قاتل هستم زیرا وجدان آدمی بر خلاف آن حکم می کند.

2- آنچه مبرهن و واضح است که وجود انسان متشکل از دو پدیده مادی و معنوی بوده، نیازمند رشد پرورش بر دو پدیده در زندگی خود میباشد. یعنی با اینکه بر هر یک آن یکنوع بحران در زندگی آدمی بوجود میآید و جسم و بدن انسان دچار حالت آشفتگی روانی، ذهنی و بدنی می گردد. در این مرحله نه عقل بر وجود او حکمرانی میکند و نه وجدان با وصف اینکه او را تحت سرزنش قرار میدهد نمی تواند کاری به پیش ببرد پس این باعث نبود که انسان در صدد رهایی از قید قانون و ارزش و احترام به حقوق دیگران بگردد و فقط در اینجا آنچه برایش مهم است اجرائی جرم و مجرمیت می باشد.

3- هرگاه پای منافع انسان در خطر میافتد بعضاً نا خودآگاه بسوی جرم سوق مییابد صرف نظر از موضوع فوق عوامل دیگر را نیز در رشد و ازدیاد جرم در جامعه باید در نظر گرفت از جمله عوامل روانی اشخاصیکه دچار اختلالات روانی و عصبی هستند بدون در نظر گرفتن علت یا دلیلی دست به قتل میزنند، عوامل اجتماعی (شخصیکه در یک جامعه مجرم تولد میشود، پدیده های جرم زا در آن جامعه بالایی آن تأثیر گذاشته با پیروی از آن بصورت نا خودآگاه بدانسو کشانیده میشود و به همین ترتیب انتخاب دوستان نا باب در جامعه میتواند یکی از فکتورهای اساسی در ارتکاب جرم بشمار رود)، عوامل اقتصادی (بعضاً اشخاصی دیده میشود که مجرم مسلکی نیستند و لیکن همین فقر و نارسایی به مواد غذایی بدون کم و کاست آنها را بدانسو رهنمون گردیده هست)، عوامل فردی یا بیولوژیک (هر چند در گذشته ها آنها یکی از عوامل جرم بشمار میآوردند ولی امروز پیشرفت علم و تکنولوژی نشان داده است چه بسا اشخاصی هستند دارای چهره های جرمی ولی انسانهای خوب و شریف هستند، پس نمیتوانیم آنها را از جمله عوامل مجرمیت

محسوب کنیم. و بدین گونه یکی از عوامل دیگری که درین جامعه ها بعنوان یکی از پدیده های که باعث کشاندن انسان بسوی جرم می شود میتوانیم عوامل محیطی و طبیعی را از جمله آنها نام ببریم و دیگر اینکه بسا عوامل دیگر مثل انتقام و حسادت هر چند که در بالا بصورت کلی شرح داده شد در ذات خود میتواند باعث بوجود آمدن جرم در جامعه گردد.

پیشنهادات

در این مقطع زمانی می خواهم، چند نکته مهم و عمده را به عنوان پیشنهاد به اداره محترم پوهنتون سلام بیان نمایم که عبارتند از:

1- به اداره محترم پوهنتون سلام پیشنهاد می نمایم که در راستای فراهم سازی زمینه های تحقیقاتی توجه بیشتر نموده و از تمامی تحقیقات انجام شده، کتاب های مستقل که بتواند مشکلات تمامی محققین و افراد جامعه را در همه عرصه ها حل نماید، تدوین نماید.

2- علاوه بر این پیشنهاد می نمایم که پولیس، خرنوال و قضات محترم در راستای مبارزه با جرایم و پیشگیری از آن برخی از راهکارهای مناسبی را در نظر گیرند.

3- در اخیر پیشنهادم اینست که اداره پوهنتون سلام، سیمینارها، برنامه ها و کنفرانس های علمی را به طور ماهوار در بخش های مختلف تدویر نماید، تا همه محصلین و اهل علم از آن مستفید شوند.

مراجع و مصادر

الف) کتب فارسی قرآنکریم.

- 1- اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی. جلد اول، انتشارات میزان، چاپ 22، تهران. 1388.
- 2- امینی، محمد ولی، حقوق جزای عمومی. انتشارات مستقبل، چاپ اول، کابل 1392.
- 3- باذل، محمد یونس، حقوق جزای عمومی. مطبعه دولتی، چاپ اول، کابل. 1369.
- 4- حبیبی، خلیل الله، حقوق جزای عمومی. انتشارات تمدن شرق، چاپ اول، کابل. 1394.
- 5- حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید. تهران: انتشارات امیر کبیر، 1382.
- 6- حنیف، محمد ولی، فقه عقوبات. انتشارات نویسا، چاپ اول، کابل. 1397.
- 7- خرم دل، مصطفی، تفسیر نور. طبع احسان، تهران. 1384.
- 8- دانش، حفیظ الله، حقوق جزای عمومی، دو جلدی، انتشارات سیرت، چاپ هفتم، کابل. 1398.
- 9- دریز، غلام محی الدین، حقوق جزاء در فقه اسلامی و قوانین وضعی. ج 1، کابل: ریاست نشرات ستره محکمه، 1369.
- 10- رضا، نوربها، زمینه حقوق جزای عمومی. چاپ اول، تهران: انتشارات کانون وکلای عدالت، 1369.
- 11- زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی. دو جلدی، انتشارات جاودانه، چاپ پنجم، تهران. 1394.
- 12- ساکی، محمد رضا، حقوق جزای عمومی. انتشارات جنگل، چاپ اول، تهران. 1387.
- 13- سلیمی، صادق، چکیده حقوق جزای عمومی. انتشارات جاودانه، چاپ سوم، تهران. 1392.
- 14- سلطانی، سلطان شاه. حقوق جزای اسلام، چاپ دوم، کابل: انتشارات سعید، 1396.
- 15- علامه، غلام حیدر، حقوق جزای عمومی افغانستان. انتشارات پوهنتون ابن سینا، چاپ دوم، کابل، تابستان. 1394.
- 16- فیض، علی رضا، مقاونه و تطبیق در حقوق جزای عمومی اسلام. ج 2، چاپ اول. تهران: انتشارات ارشاد اسلامی، 1367.
- 17- گلدوزیان، ایرج، بایسته های حقوق جزایی عمومی. انتشارات میزان، چاپ بیستم، تهران. 1389.
- 18- نذیر، داد محمد، حقوق جزای عمومی اسلام. چاپ دوازدهم، الفاروق، کابل: انتشارات حامد رسالت، 1394.
- 19- نوربها، رضا، زمینه حقوق جزای عمومی. انتشارات کانون وکلای عدالت، چاپ اول، تهران. 1369.

20- وليدى، محمد صالح، حقوق جزاى اختصاصى. دو جلدى، انتشارات امير كبير، چاپ هشتم، تهران-1385.

ب: كتب عربي

- 1- ابن بدران، عبدالقادر، المدخل الى مذهب الامام الاحمد، مصر ادارة الطباعة المنيرية، بى تا.
- 2- ابن الهمام، كمال الدين، فتح القدير شرح الهداية، الرابع، مصر، المطبعة الكبرى الاميريه، 1315.
- 3- ابن حزم، ابو محمد، الاحكام فى اصول الاحكام، الجزء الرابع، القاهرة، مطبعة الامام، بى تا.
- 4- ابن فارس، ابو الحسين احمد بن احمد، معجم مقاييس اللغة. ج3، تحقيق: عبدالسلام محمد هارون، بى تا.
- 5- ابن نجيم، زين الدين، البحر الرائق شرح كنز الدقائق، جزء السابع، الطبعة الاولى، المطبعة العلميه، بى تا، ص 212.
- 6- ابن منظور، محمد بن مكرم، لسان العرب. ج6، بى تا.
- 7- الحاج، ابن امير، التقرير و التحبير على تحرير ابن الهمام فى علم الاصول الجامع، ج2، مصر: الاميريه، 1316،
- 8- حسنى، محمود نجيب، شرح قانون العقوبات، دار النهضة العربية قاهره، بى تا.
- 9- خطاب، يحيى بن محمد، مواهب الجليل شرح مختصر الخليل، الطبعة الأولى، الجزء السادس، مطبعة السعادة، بى تا.
- 10- الحنبلى، ابوالفرج عبدالرحمن، القواعد فى الفقه الاسلامى، طبعة الاولى، الناشر: مكتبة الكليات الأزهرية، 1971.
- 11- خليل، رشاد حسن، المدخل للفقه الاسلامى، القاهرة، بى طبع، 1994.
- 12- الخليفى، رياض بن منصور، المنهاج فى علم القواعد الفقهية، تقيظ: عبدالرحمن بن عبدالخالق، بى طبع، بى تا.
- 13- راغب اصفهانى، حسين بن محمد. المفردات فى غريب القرآن. تهران: مكتبة مرتضوية، بى تا.
- 14- الزحيلي، وهبة، اصول الفقه الاسلامى، الجزء الاول، دمشق، دارالفكر للطباعة و التوزيع و النشر، 1986.
- 15- زيدان، عبدالكريم، المدخل لدراسة الشريعة الاسلاميه. الطبع الثانية عشرة، المنصورة: دار الوفا للطباعة و النشر و التوزيع، 1992.
- 16- سجستانى، سليمان بن الأشعث، سنن أبى داود. ج1، محقق: محمد محيي الدين عبد الحميد، ناشر: المكتبة العصرية، صيدا - بيروت، عدد اجزاء: 4، بى تا.

- 17- عثمان، محمد رأفت، النظام القضائي في الفقه الاسلامي، الطبعة الثانية، القاهرة: دارالبيان، 1994.
- 18- عوده، عبدالقادر، التشريع الجنائي الاسلامي مقارنا بالقانون الوضعي، دارالكتب العلمية، لبنان، بی تا.
- 19- عويس، عبدالحليم، موسوعة الفقه الاسلامي المعاصر، جزء ثالث، الطبعة الثاني، المنصورة: دارالوفاء، 2005.
- 20- قزويني، حافظ ابو عبدالله محمد بن يزيد. سنن ابن ماجه. مطبعة داراحيا، 1409. ح 2045، بی تا.
- 21- الكاساني، علاء الدين ابى بكر بن سعود الكاساني. بدائع الصنائع، ج9، مكتبة رشيديه، كويته پاكستان، بی تا.
- 22- كمال الدين محمد بن عبدالواحد، فتح القدير، پشاور، مكتبه حقانيه، قصه خواني، بی تا.
- 23- محمد بن على بن محمد، الشوكاني. نيل الاوطار. ج7، المنصورة: دارالوفاء لطباعة و النشر و التوزيع، 2001.
- 24- مصطفى، كمال جوده ابوالمعالي، عقوبة الجنايه على النفس في الشريعة الاسلاميه. جزء الاول، الطبعة الاولى، القاهرة: دارالكتب، 1993.
- 25- نسائي، أحمد بن شعيب، سنن الصغرى للنسائي. ج2، تحقيق: عبد الفتاح أبو غده، ناشر: مكتب المطبوعات الإسلامية - حلب، الطبعة: دوم، 1406 - 1986.
- 26- وهبه، زحيلي. الفقه الاسلامي و أدلته. ج6، چاپ دوم، دارالفكر للطباعة و التوزيع و النشر بدمشق، 1904-1985.

قوانين

- 1- وزارت عدليه. كود جزای افغانستان. جريده رسمى، كابل: مطبعة دولتي، شماره 1260. 1396.
- 2- وزارت عدليه، قانون اجراءات جزايى. جريده رسمى، كابل: بهير، 1393.
- 3- وزارت عدليه، قانون اجراءات جزايى مؤقت. جريده رسمى، كابل: مطبعة دولتي، 1382.

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، كتابخانه مركزى چهار راهى گل سرخ، سرک كلوله پشته

و يا هم به ايميل آدرس ذيل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af